

1. ΘΕΜΑ

Επίθετα σε -ος, -η, -ο / -ος, -α, -ο / -ος, -ια, -ο

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

δίκαιος άνθρωπος, επικίνδυνη στροφή, μαύρος γάτος, μεγάλος κάμπος, σωστή άσκηση
αρχαίος ναός, γενναίος άντρας, δημόσια υπηρεσία, ουράνιο σώμα, πλούσιος άνθρωπος
γλυκιά γεύση, κακιά/κακή μάγισσα, νησικιά/νηστική γυναίκα, ξανθιά/ξανθή κοπέλα, φρέσκια
ντομάτα, φτωχιά/φτωχή γριά

3. ΕΠΙΠΕΔΟ-ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

A ΚΕΓ, 1, 2 ΕΚΠΑ

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΓΝΩΣΗ

Γένος, αριθμός, πτώση

Κλίση ουσιαστικών

Συμφωνία άρθρου – επιθέτου – ουσιαστικού

5. ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ

Τα λάθη που συχνά παρατηρούνται είναι λάθη στη μορφολογία (καταλήξεις) και παρατονισμοί:

μεγάλα άνθρωποι
όμορφοι γυναίκες
σκούρη μπλούζα
φρέσκη πατάτα
των γλυκιών καφέδων
των πρασινών νερών
των πλουσιών ανθρώπων

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

• Επίθετα σε -ος, -η, -ο

Στην κατηγορία των επίθετα σε -ος, -η, -ο περιλαμβάνονται σχεδόν όλα τα επίθετα που το θέμα τους τελειώνει σε σύμφωνο ή σε άτονο φωνήεν διαφορετικό από το /i/. Τα επίθετα αυτά μπορεί να είναι προπαροξύτονα (άσχημος, -η, -ο), παροξύτονα (μαύρος, -η, -ο) ή οξύτονα (μικρός, -ή, -ό). Οι καταλήξεις του αρσενικού είναι ίδιες με αυτές των αρσενικών ουσιαστικών σε -ος, του θηλυκού είναι ίδιες με αυτές των θηλυκών ουσιαστικών σε -η, ενώ του ουδέτερου είναι ίδιες με αυτές των ουδέτερων ουσιαστικών σε -ο.

	Ενικός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	-ος	-η	-ο
Γενική	-ου	-ης	-ου
Αιτιατική	-ο	-η	-ο
Κλητική	-ε	-η	-ο
	Πληθυντικός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	-οι	-ες	-α
Γενική	-ων	-ων	-ων
Αιτιατική	-ους	-ες	-α
Κλητική	-οι	-ες	-α

Τα προπαροξύτονα επίθετα σε *-ος, -η, -ο* όπως και οι παθητικές μετοχές ενεστώτα σε *-όμενος* και *-όμενος, -όμενος* και οι παθητικές τετελεσμένες μετοχές σε *-μενος* διατηρούν τον τόνο τους στην ίδια συλλαβή στη γενική ενικού και πληθυντικού, ενώ, αντίθετα, τα ουσιαστικοποιημένα επίθετα (και οι μετοχές) κατεβάζουν τον τόνο (π.χ. η προστασία των *ανήλικων* παιδιών, αλλά: η προστασία των *ανηλίκων*, των *αγνοούμενων* ναυαγών, αλλά: των *αγνοουμένων*). Στα προπαροξύτονα επίθετα σε *-ος* ο τόνος μπορεί να μετακινείται σε ορισμένα επίθετα σε περιπτώσεις συνδυασμού λέξεων (π.χ. *διαφόρων* εποχών, του *Αγίου* Νικολάου) ή όταν το επίπεδο λόγου είναι λόγιο.

Τα επίθετα που έχουν θέμα που λήγει σε φωνήεν σχηματίζουν ορισμένες φορές το θηλυκό σε *-α* (π.χ. *βέβαια, στέρα*). Επίσης, σχηματίζουν ορισμένες φορές το θηλυκό σε *-α* τα επίθετα που έχουν θέμα που λήγει σε *-ρ-* (π.χ. *Ιερά* οδός, *Καθαρά* Δευτέρα).

Σε αρκετές περιπτώσεις η θέση του τόνου διαφοροποιεί τη σημασία ομόγραφων λέξεων. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των επιθέτων: *άπειρος* (π.χ. *απείρων* αριθμών [που δεν έχει τέλος] και *άπειρων* μαθητών [που δεν έχουν πείρα]), *άσχετος* (π.χ. *ασχέτων* ατόμων [ατόμων που δεν έχουν σχέση] και *άσχετων* μαθητών [που έχουν άγνοια]), *άτακτος* (π.χ. δέχτηκε επίθεση *ατάκτων* σωμάτων [που δεν είχαν τάξη]) και *άτακτων* παιδιών [αυτών που η συμπεριφορά τους αντιβαίνει τους κανόνες]).

• **Επίθετα σε *-ος, -α, -ο***

Η κλίση των επιθέτων αυτής της κατηγορίας είναι ίδια με εκείνη των επιθέτων σε *-ος, -η, -ο* με τη διαφορά ότι το θηλυκό στον ενικό λήγει σε *-α* στην ονομαστική και αιτιατική και σε *-ας* στη γενική. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται όλα τα επίθετα που το θέμα τους τελειώνει σε /i/ (τονισμένο ή άτονο) ή σε οποιοδήποτε άλλο φωνήεν. Τα επίθετα αυτά μπορεί να είναι προπαροξύτονα (*άγριος, -α, -ο*), παροξύτονα (*κρύος, -α, -ο*) ή οξύτονα (*παλιός, -ά, -ό*). Επίσης, την ίδια κλίση ακολουθούν και ορισμένα επίθετα των οποίων το θέμα δε λήγει σε φωνήεν (*γκρίζος, μοντέρνος, παρθένος, σβέλτος, σκούρος, φίνος*) και όσα λήγουν σε *-ούργος, -ούχος, -φορος* (*πανούργος, προνομιούχος, καρποφόρος*).

	Ενικός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	-ος	-α	-ο
Γενική	-ου	-ας	-ου
Αιτιατική	-ο	-α	-ο
Κλητική	-ε	-α	-ο
	Πληθυντικός		
Ονομαστική	-οι	-ες	-α
Γενική	-ων	-ων	-ων
Αιτιατική	-ους	-ες	-α
Κλητική	-οι	-ες	-α

Στα προπαροξύτονα επίθετα σε *-ος, -α, -ο* ο τόνος συνήθως παραμένει σταθερός. Μετακίνηση του τόνου παρατηρείται από την προπαροξύτονα στην παραλήγουσα σε επίσημο ύφος λόγου (π.χ. των *κυρίων* διαβάσεων) και στα ουσιαστικοποιημένα επίθετα (π.χ. των *πλουσίων* και των φτωχών).

Ορισμένα από τα θηλυκά ουσιαστικά σε *-α* είναι επίθετα αυτής της ομάδας που έχουν ουσιαστικοποιηθεί και τονίζονται σε όλες τις πτώσεις στην παραλήγουσα (π.χ. *δεύτερη* μέρα, αλλά: *Δευτέρα, τέταρτη* σειρά, αλλά: *Τετάρτη, κύρια* δουλειά, αλλά: *κυρία*).

Επίθετα σε -ος, -ια, -ο

Η κλίση των επιθέτων αυτής της κατηγορίας είναι ίδια με εκείνη των επιθέτων σε -ος, -η, -ο με τη διαφορά ότι οι τύποι του θηλυκού στον ενικό είναι σε -ια (γλυκιά, φρέσκια).

	Ενικός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	-ος	-ια	-ο
Γενική	-ου	-ιας	-ου
Αιτιατική	-ο	-ια	-ο
Κλητική	-ε	-ια	-ο
	Πληθυντικός		
Ονομαστική	-οι	-ες	-α
Γενική	-ων	-ων	-ων
Αιτιατική	-ους	-ες	-α
Κλητική	-οι	-ες	-α

Μερικά επίθετα που λήγουν σε -κος, -κός, -θός, -χός (γνωστικός, στριγκός, ξανθός, φτωχός) σχηματίζουν το θηλυκό σε -ια/ιά και σε -η/ή (π.χ. βρόμικια και βρόμικη, γνωστικά και γνωστική, ξανθιά και ξανθή, ρηχιά και ρηχή, φτωχιά και φτωχή). Επίσης, επίθετα που δηλώνουν την τοπική καταγωγή (ελληνική) σχηματίζουν το θηλυκό σε -ή όταν χρησιμοποιούνται ως επίθετα (π.χ. η ζακυθινή μουσική) και σε -ιά όταν χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά (π.χ. η Ζακυθινιά).

7. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Αυτό που χρειάζεται να κατανοήσει ο αλλόγλωσσος μαθητής είναι ο μηχανισμός συμφωνίας του επιθέτου προς το ουσιαστικό που προσδιορίζει, αφού το επίθετο αντλεί τα βασικά γραμματικά χαρακτηριστικά του (γένος, αριθμό, πτώση) από το ουσιαστικό που προσδιορίζει. Ο διδάσκων, για να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να εμπεδώσουν αυτή τη λειτουργική πλευρά του φαινομένου, πρέπει να τους ασκήσει στη μορφολογία των βασικών επιθέτων (καταλήξεις) και στη συμφωνία τους προς το ουσιαστικό που προσδιορίζουν. Όμως ο διδάσκων θα πρέπει να διευκρινίσει ότι συμφωνία δε σημαίνει ταυτότητα καταλήξεων. Τα επίθετα αντλούν τις καταλήξεις τους από τα συγκεκριμένα ουσιαστικά. Ωστόσο, συμφωνία δε σημαίνει και ταύτιση των καταλήξεων του επιθέτου με αυτές του ουσιαστικού που ακολουθεί:

- ο **μεγάλος** κάμπος,
- ο **μεγάλος** χάρακας,
- ο **μεγάλος** νικητής.

Το *μεγάλος* συμφωνεί και στις τρεις περιπτώσεις με το ουσιαστικό που προσδιορίζει, αλλά δεν ακολουθεί πάντα τις καταλήξεις του ουσιαστικού.

8. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΠ4: Το γένος

ΑΤ58: Συμφωνία στοιχείων μέσα στην ονομαστική φράση

ΒΣ1: Ουσιαστικά σε *ος/οι*: αρσενικά, θηλυκά, κοινού γένους

ΒΣ2: Καταλήξεις ουσιαστικών σε *ος/οι*: αρσενικά, θηλυκά, κοινού γένους

9. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γλωσσικές Ασκήσεις: 97-125, 143-144, 146-150, 152.